

Razende Roeland met een krijtje

DE GESCHIEDENISDOCENT EN HET VERNIEUWDE PROGRAMMA

'Ze weten niets meer!', was jarenlang een veel gehoorde klacht. Ja, ze kunnen je iets vertellen over Nederlands-Indië of de oorlog in Vietnam, of de schoolstrijd. Maar verder? Karel de Grote, Willem de Veroveraar, Willem de Zwijger? Tot in de Tweede Kamer moest men de antwoorden soms schuldig blijven. Welnu, dat gaat allemaal veranderen, want dit schooljaar is in havo-4 en vwo-4 een vernieuwd geschiedenisprogramma van start gegaan. Tijd voor het opnemen van de tussenstand, dacht de havo/vwo-commissie van de VGN. Een verstandige beslissing, want de bijeenkomst van zo'n 70 docenten op 5 maart jongstleden werd gekenmerkt door heftige emoties en grote bezorgdheid. Gaat het wel lukken met dat nieuwe programma?

Tot welke aanpassingen in uw didactisch handelen heeft het lesgeven vanuit tijdvakken en kenmerkende aspecten geleid? Deze vraag kregen de docenten als leidraad voor de discussie mee. Het nieuwe programma deelt de leerstof op in tijdvakken. De nieuwe methodes doen dat ook. Tien tijdvakken en 49 kenmerkende aspecten van die tijdvakken moeten 'behandeld' worden. Hoe doe je dat? Het beeld dat naar voren kwam was dat docenten het doceren weer hebben opgepakt. Het moet wel, want de grote lijnen halen de leerlingen zelf niet uit de stof. Het 'aan elkaar praten' van de kenmerkende aspecten moet de leerlingen enig houvast bieden. Dit kan uiterst onderhoudend zijn, al hangt dat wel af van het verteltalent van de docent. Hoe verhouden deze lessen zich tot de lessen die over dezelfde stof gegeven worden in de onderbouw? Bent u herhalend of ook verdiepend bezig? In havo-4 komt men aan verdieping nauwelijks toe. Docenten her-

halen soms vrijwel letterlijk, wat ze een uur eerder in klas 1, 2 of 3 hebben verteld. Maar de leerlingen ervaren dit niet zo, ze vinden het wel prettig. Waren ze het alweer vergeten?

Het belangrijkste is dus dat de zaak nu wel beklijft. Daar moet de docent dus trucs voor bedenken. Aanstippen alleen is niet voldoende, de stof moet herhaald worden. Maar... het is te veel en je hebt te weinig tijd. Je 'jast' het erdoor. Havo heeft een jaar minder – het gaat dus niet. De havo-leerling leest minder snel, beschikt over een beperkter vocabulaire. Hoe moet deze leerling de tijdvakken en al die aspecten in z'n hoofd krijgen en houden? Dit is de eerste worsteling. Maar ook bij vwo wordt er tijddruk ervaren, zelfs gymnasiumdocenten merken dit op. En hoe uitgebreid moet je nu precies elk aspect behandelen? Hoe lang moet je stilstaan bij de klassieke vormtaal – vijf of zeven minuten? En hoe lang

bij de Tweede Wereldoorlog – één les of twee? Wanneer je alle 49 kenmerkende aspecten in havo-4 aan de orde wilt stellen, zijn dat ongeveer je opties. Dit is de tweede worsteling.

Methodes

De methodes helpen wel, maar niet voldoende. Het taal-niveau is moeilijk voor havo-4. En ook al staat het op het käft, *Sprekend Verleden* is geen havo-methode, maar voor vwo juist wel geschikt. In de boeken treft men veel stof aan en weinig structuur: 'gewoon het ene kenmerkende aspect na het andere en dat dan 49 keer!' De werkboeken hebben aardige verdiegingsopdrachten, maar daar komen docenten niet aan toe. Waar vooral behoefte aan is zijn opdrachten die de stof structureren: tijdbalken, overzichten, manieren om een begrippenapparaat op te bouwen, enzovoort. Verder is het ICT-materiaal niet altijd even toegankelijk en beeldmateriaal soms niet te kopiëren. Maar verder zijn het best aardige boeken, gezien het programma een hele prestatie. De werkboeken schieten evenwel tekort en hun doel voorbij. Het gat dat daardoor ontstaat moet je zelf opvullen: opdrachten verzinnen die de stof structureren, herhalen, chronologisch ordenen, enzovoort. Dat is de derde worsteling.

enzovoort. Weer een worsteling, maar nu voor de (havo-) leerling.

Vernieuwd examen

Moeten we dus over deze stof in de toekomst het centraal examen afnemen? Grote bezorgdheid alom. Dat gaat zeker niet lukken. Het is voor havo te veel stof, het is te moeilijk, de leerlingen kunnen zelf de grote lijn niet uit de stof halen. Laten we alsjeblieft deze stof op school examineren en voor het centraal examen diachrone thema's ontwikkelen op basis van de kenmerkende aspecten en tijdvakken. Bij voorbeeld over burgers, natievorming, oorlog of handel. Dus ongeveer zoals het nu gaat. Al zal de 'Gouden Eeuw' volgend jaar ook een behoorlijk kluit worden en zijn 'de oorlogen' dat nu al.... Vwo-docenten vrezen vooral de oppervlakkige kennis, met een niveaudaling als gevolg. De nieuwe examens zouden door geroutiniseerde leerlingen met behulp van enige 'trucs' ook zonder al te veel voorbereiding te maken zijn. Voor de vwo-leerling gaat dan de uitdaging verloren, voor hun docenten vermoedelijk ook...

Volgend jaar wordt alles beter...

Wat zou u volgend jaar anders aanpakken? Moeilijke vraag, want we zijn nog maar een half jaar bezig. De prehistorie overslaan - 'tien minuten is voldoende' - en ook niet te lang stilstaan bij de oudheid, anders kom je in de problemen met de rest. Hulp biedt hier misschien de richtlijn die ook bij de constructie van de pilot-examens wordt gehanteerd. Uitgaande van de klassieke indeling van de leerstof in oudheid, middeleeuwen, vroegmoderne tijd (1500 - 1800) en moderne tijd (1800 - heden), worden aan elk tijdvak punten gehangen. Het aantal punten is gerelateerd aan het aantal kenmerkende aspecten dat binnen zo'n periode valt. Het grootste puntentotaal 'hangt' aan het laatste tijdvak. Een dergelijke indeling kan richtinggevend zijn bij het maken van je eigen programma. Vijf tot zeven minuten voor de klassieke vormtotaal is dan vermoedelijk meer dan genoeg. Mits je het maar op gezette tijden terug laat komen en dat is met de klassieke vormtotaal tot ver in de negentiende eeuw mogelijk. Methodes maken nu soms andere keuzes. Zo is een heel hoofdstuk over de prehistorie in Feniks misschien wel leuk, maar onder tijdsdruk vermoedelijk overbodig. De luttele pagina's die veel methodes echter aan de twintigste eeuw wijden schieten waarschijnlijk juist weer schromelijk te kort. Docenten die gewend zijn te 'varen' op de methode, zullen dus zelf moeten bijsturen. Dit geldt ook voor de opdrachten in werkboeken. Het gaat om de grote lijn, de chronologie en het herkennen van kenmerkende aspecten. Let wel: het herkennen is iets anders dan het

Perioden	Verdeling van kenmerkende aspecten over perioden	Puntenverdeling pilotexamens
Prehistorie en oudheid	15 %	12 - 13 punten
Middeleeuwen	15 %	12 - 13 punten
Vroegmoderne tijd (1500 - 1800)	25 %	20 - 21 punten
Moderne tijd (1800 - heden)	45 %	36 - 38 punten

Stapeltoetsen

Het nieuwe programma zit nog in de experimenteerfase; voorlopig wordt het centraal examen nog aan de hand van twee thema's afgenomen. De bedoeling is dat dat gaat veranderen: dan worden de tijdvakken de examenstof en is er dus ook meer voor. Relevante vraag in dit kader is dus: wanneer docenten op basis van dit programma toetsen, hoe zijn dan de resultaten? Het probleem is hier de optelsom van de kennis. We sluiten met een toets niet langer een onderwerp af en vergeten het vervolgens, alle stof moet uiteindelijk beklijven. Om dit probleem te tackelen is het fenomeen van de 'stapeltoets' ontwikkeld: de eerste toets over twee hoofdstukken, de tweede toets over diezelfde twee hoofdstukken plus twee of drie nieuwe, daarna een toets over zes tot acht hoofdstukken

Greetje de Vries is docent geschiedenis aan het Zernike College in Groningen en voorzitter van de havo/vwo-commissie van de VGN.

kennen. Het accent verschuift enigszins van actieve naar passieve kennis. Veel deelnemers aan de bijeenkomst trokken hier voor zichzelf een duidelijke conclusie uit: volgend jaar opnieuw aan de slag met het programma en de didactische aanpak.

Ervaringen, knelpunten, oplossingen

Het was een nuttige, zinvolle bijeenkomst in Amersfoort. Collega's konden hun onzekerheden bespreken, ervaringen uitwisselen en op nieuwe ideeën komen. Zeker voor herhaling vatbaar, zo werd geoordeeld. En dan nu de oplossingen? Ik doe een poging, want ook ik worstel en ben er nog niet uit. Maar mij vielen wel dingen op. Hieronder enkele tips.

Wees niet roomser dan de paus

De oriëntatiekennis is momenteel geen examenstof. Niemand ligt er wakker van wanneer je niet toekomt aan de verlichte despoten, de confrontatie tussen Romeinen en Germanen of het hofstelsel. Neem dus de ruimte die je momenteel hebt om in een iets minder hijgerige sfeer uit te zoeken welk aanpak je wilt gaan hanteren.

Hang je niet op aan de methode

De methodeschrijvers worstelen ook en hebben het ei van Columbus nog niet uitgevonden. De oefeningen en opdrachten in de werkboeken sluiten lang niet allemaal aan bij de nieuwe benadering die meer uitgaat van passieve dan van actieve kennis. Methodes schieten te kort waar het gaat om het creëren van overzicht, het oefenen van chronologisch inzicht en het structureren van de stof. Veel docenten hanteren de nieuwe methode zoals ze ook de vorige hanteerden: als leerboek. Gezien de verschuiving van actieve naar meer passieve kennis, moet het boek misschien wat meer als een naslagwerk worden gezien.

Maak een uitgekiend programma

Tijd is kostbaar. Haal dus doublures uit het programma, maar herhaal wel! Volgend jaar is de Gouden Eeuw een examenthema, dus sla dit onderwerp in havo-4 gewoon over. Aan Ten Oorlog! hebt u niet zo veel, maar in 2010 wordt dit thema vervangen door het Vietnam-onderwerp van enige jaren geleden. Dat betekent dat je de Koude Oorlog en de dekolonisatie kunt uitstellen tot havo-5 en vwo-6. Ook voor andere thema's geldt: zit het in het thema, haal het dan uit het overzicht.

Maar herhaling is wel essentieel voor het beklijven van de stof. Benadruk die herhaling en benader aspecten als steden en burgers, revolutie, bouwkunst, enzovoort dus diachroon. Leerlingen kunnen de aspecten dan steeds herkennen oefenen en zo moeten ze er langzaam maar zeker inslijpen.

Zet havo-4 aan het werk

Havo-leerlingen zijn doe-leerlingen. Er zijn docenten die deze leerlingen dossiers laten aanleggen, bijvoorbeeld van elk tijdvak of rond elk kenmerkend aspect. Met vrolijk beeldmateriaal, zelf gevonden en verwerkte informatie en op overzichtelijke werkbladen samengebracht, kan dit tot aardige resultaten leiden. Een pagina over kloosters voorzien van een prachtige miniatuur, bijvoorbeeld. Of de stof hierdoor ook beter beklijft moeten we afwachten, maar de afwisseling met de klassikale les of het invullen van het werkboek is ook wat waard.

Help elkaar

We hoeven niet allemaal het wiel opnieuw uit te vinden. Docenten moeten hun kennis en ervaringen uitwisselen! De bijeenkomst in Amersfoort werd in dit opzicht als zinvol ervaren. Benader collega's van scholen in de buurt die hetzelfde boek gebruiken en formeer een uitwisselingsgroepje. De havo/vwo-commissie zal proberen hieraan haar steentje bij te dragen. Onze zoektocht naar een adequate voorbereiding op het centraal examen aan de hand van de nieuwe leerstof is nog niet ten einde. Vinden we ook op de langere termijn geen oplossingen, dan moeten we ons nog maar eens goed beraden over de wenselijkheid van het nieuwe examen. Wordt vervolgd, dus.

Uren, dagen maanden, jaren...

Slu's zijn wettelijke voorgeschreven klokuren, te besteden aan het vak geschiedenis. Er wordt daarbij geen onderscheid aangebracht tussen contacttijd (op school) en huiswerktijd (thuis). Wanneer de contacttijd wordt afgetrokken van het aantal slu's, blijft de tijd over die leerlingen thuis aan het vak moeten besteden.

lesuren	60 min. uren havo	60 min. uren vwo	50 min. uren havo	50 min. uren vwo
36 lesweken				
2 uur p.w. klokuren:	Na 2 jaar les: 144 uren	Na 3 jaar les: 216 uren	Na 2 jaar les: 120 uren	Na 3 jaar les: 180 uren
3 uur p.w. klokuren:	Na 2 jaar les: 216 uren	Na 3 jaar les: 324 uren	Na 2 jaar les: 180 uren	Na 3 jaar les: 270 uren
30 lesweken				
2 uur p.w. klokuren:	Na 2 jaar les: 120 uren	Na 3 jaar les: 180 uren	Na 2 jaar les: 100 uren	Na 3 jaar les: 150 uren
3 uur p.w. klokuren:	Na 2 jaar les: 180 uren	Na 3 jaar les: 270 uren	Na 2 jaar les: 150 uren	Na 3 jaar les: 225 uren
voorgeschreven slu's (klokuren)	440 (EM) 320	480 (EM)	440 (EM) 320	480 (CM)

Bij combinatieklassen CM en EM dient het hoogste aantal slu's aangehouden te worden. Onduidelijk is hoe we om moeten gaan met de uren waarin leerlingen zelfstandig aan het werk zijn (studiehuissuren, ook wel 'ophokuren' genoemd): contacttijd of huiswerktijd?